

Грузд Марина Володимирівна,

кандидат економічних наук, доцент, доцент
кафедри державного управління, публічного
адміністрування та економічної політики

Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця,

м. Харків, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-1396-121X>

Єрмоленко Оксана Олександрівна,

кандидат економічних наук, доцент, доцент
кафедри державного управління, публічного
адміністрування та економічної політики,

Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця,

м. Харків, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-3599-9016>.

ІНКЛЮЗИВНЕ ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ БЕЗБАР'ЄРНОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасний етап розвитку публічного управління в Україні характеризується посиленням уваги до забезпечення рівних можливостей для всіх громадян, незалежно від їх фізичних можливостей, соціального статусу, віку чи інших характеристик. У цьому контексті особливої актуальності набуває концепція інклюзивного публічного управління, що передбачає формування політик і управлінських рішень, орієнтованих на принципи доступності, недискримінації та участі. Водночас, попри наявність стратегічних документів і нормативно-правових засад, проблема забезпечення реальної інклюзивності у сфері публічного управління залишається недостатньо вирішеною. Зокрема, спостерігається розрив між задекларованими принципами безбар'єрності та їх практичною реалізацією на рівні надання публічних послуг, організації освітнього середовища, цифрової доступності та участі громадян у процесах прийняття управлінських рішень. Фрагментарність впровадження інклюзивних підходів, недостатній рівень інституційної спроможності органів влади, а також обмеженість ресурсного забезпечення ускладнюють формування системного підходу до безбар'єрності.

У науковому вимірі актуалізується потреба в уточненні понятійно-категоріального апарату інклюзивного публічного управління, розробці методичних підходів до оцінювання рівня безбар'єрності та визначенні ефективних моделей інституціоналізації інклюзії в системі державного управління. У практичному аспекті ключовими завданнями є інтеграція принципів універсального дизайну у всі сфери публічної політики, забезпечення доступності цифрових сервісів, підвищення компетентностей публічних службовців у сфері інклюзії, а також створення механізмів реальної участі різних соціальних груп у процесах прийняття рішень. Особливої ваги зазначена

проблематика набуває в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України, що супроводжується зростанням кількості вразливих категорій населення та потребує переосмислення підходів до формування публічної політики на засадах інклюзивності, стійкості та соціальної справедливості.

Проблематика інклюзивного публічного управління та формування безбар'єрного середовища останніми роками активно досліджується як у вітчизняній, так і в зарубіжній науковій літературі. Упродовж 2015-2025 рр. сформовано теоретико-методологічні підходи до розуміння інклюзії як базового принципу сучасного governance. Зокрема, у працях зарубіжних науковців (J. Stiglitz [9], A. Sen [5], M. Woolcock, OECD, World Bank [10]) обґрунтовано концепцію inclusive governance, яка передбачає залучення всіх соціальних груп до процесів прийняття рішень, забезпечення рівного доступу до ресурсів і послуг, а також підвищення інституційної спроможності держави. Важливе значення мають дослідження OECD (2018–2024) [7; 8], у яких акцентовано увагу на взаємозв'язку інклюзивності, довіри до влади та ефективності публічної політики.

Питання доступності та безбар'єрності системно розглядаються в межах реалізації Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю (CRPD) та пов'язаних із нею аналітичних звітів (UNDP, WHO), де інклюзія трактується як міжсекторальний принцип розвитку державної політики. У дослідженнях Європейського Союзу (зокрема в межах European Disability Strategy 2021–2030) [6] підкреслюється необхідність впровадження універсального дизайну та цифрової доступності як ключових складових сучасного публічного управління.

У вітчизняному науковому середовищі питання інклюзивності та безбар'єрності розглядаються у працях таких дослідників, як В. Бакуменко [1], О. Оболенський [3], Н. Нижник, С. Кравченко, О. Кілієвич, які досліджують трансформацію публічного управління, розвиток його людиноцентричної моделі та інституційні механізми реалізації державної політики. Сучасний науковий дискурс в Україні щодо інклюзивного публічного управління представлений працями Т. Семигіної [4], О. Новікової, Л. Сіденко, О. Палій, Н. Гречаник та інших дослідників, у яких акцентується увага на соціальній інклюзії, розвитку безбар'єрного середовища, цифровій доступності та трансформації публічних послуг відповідно до потреб різних соціальних груп.

Разом із тим, попри значну кількість наукових напрацювань, слід констатувати, що питання інституціоналізації інклюзивного публічного управління, розроблення комплексних механізмів оцінювання безбар'єрності та інтеграції принципів універсального дизайну у всі рівні державної політики залишаються недостатньо розробленими. Недостатньо дослідженими є також аспекти адаптації інклюзивних підходів до умов воєнного стану та післявоєнного відновлення України.

Метою публікації є обґрунтування сутності інклюзивного публічного управління як основи формування безбар'єрного суспільства, а також визначення ключових напрямів його інституціоналізації та практичної реалізації в умовах сучасних викликів.

У дослідженні використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема аналіз і синтез – для узагальнення теоретичних підходів до інклюзивного публічного управління; системний підхід – для розгляду безбар'єрності як комплексного явища; узагальнення – для формулювання висновків і рекомендацій.

Інклюзивне публічне управління можна визначити як систему організації діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, спрямовану на забезпечення рівного доступу всіх груп населення до публічних послуг, процесів прийняття рішень та ресурсів розвитку. Його ключовими принципами є універсальний дизайн, орієнтація на потреби людини (people-centered governance), прозорість, підзвітність та партнерство.

Важливим напрямом реалізації інклюзивного підходу є формування безбар'єрного середовища, що охоплює не лише фізичну доступність інфраструктури, а й інформаційну, цифрову, освітню та соціальну складові. У цьому аспекті Україна активно впроваджує Національну стратегію зі створення безбар'єрного простору до 2030 року, яка визначає комплексний підхід до подолання бар'єрів у різних сферах суспільного життя [2].

Особливого значення інклюзивне публічне управління набуває в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення, коли зростає кількість осіб, які потребують додаткової підтримки, зокрема ветеранів, осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб. Це зумовлює необхідність адаптації управлінських практик до нових соціальних викликів та забезпечення доступності публічних послуг для вразливих категорій населення.

Водночас розвиток цифрових технологій відкриває нові можливості для реалізації принципів інклюзії. Електронне врядування, цифрові сервіси та платформи (зокрема, застосунок «Дія») сприяють розширенню доступу громадян до адміністративних послуг, однак потребують врахування стандартів цифрової доступності та цифрової грамотності населення.

Попри позитивні зрушення, існує низка проблем, що стримують розвиток інклюзивного публічного управління в Україні. Серед них: недостатній рівень координації між органами влади, обмеженість ресурсів, недостатня обізнаність щодо принципів інклюзії, а також фрагментарність впровадження політик безбар'єрності на місцевому рівні.

З метою підвищення ефективності інклюзивного публічного управління доцільно зосередити увагу на таких напрямках:

- 1) удосконалення нормативно-правового забезпечення політики безбар'єрності;
- 2) впровадження принципів універсального дизайну у всі сфери публічного управління;
- 3) підвищення кваліфікації державних службовців у сфері інклюзії;
- 4) розвиток цифрової доступності публічних послуг;
- 5) активізація участі громадян у процесах прийняття рішень.

У результаті дослідження встановлено, що інклюзивне публічне управління є ключовою передумовою формування безбар'єрного суспільства, орієнтованого на забезпечення рівного доступу всіх громадян до публічних

послуг, ресурсів і процесів прийняття рішень. Доведено, що впровадження принципів інклюзії, зокрема універсального дизайну, людиноцентризму та цифрової доступності, сприяє підвищенню ефективності державної політики, зміцненню соціальної згуртованості та зростанню довіри до органів влади.

Водночас з'ясовано, що в Україні процес інституціоналізації інклюзивного публічного управління перебуває на етапі становлення та характеризується наявністю низки системних викликів, зокрема фрагментарністю впровадження безбар'єрних рішень, недостатнім рівнем координації та потребою у підвищенні компетентностей публічних службовців. Перспективи подальших наукових розвідок полягають у розробці методичних підходів до оцінювання рівня безбар'єрності публічного управління та адаптації інклюзивних підходів до умов післявоєнного відновлення України.

Список використаних джерел

1. Бакуменко В. Д. Публічне управління: теорія та практика : навч. посіб. / В. Д. Бакуменко. – К. : НАДУ, 2018. – 256 с.
2. Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 № 366-р.
3. Оболенський О. Ю. Публічне управління та державна служба : навч. посіб. / О. Ю. Оболенський. – К. : КНЕУ, 2019. – 344 с.
4. Семигіна Т. В. Формування інклюзивного середовища у громаді: ролі та компетентності соціальних працівників. / Т. В. Семигіна // Матеріали конференцій МЦНД, (21.02.2025). Запоріжжя, 2025. – С. 56–64. <https://archives.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/587>
5. Сен А. Розвиток як свобода / А. Сен. – Київ: К.І.С., 2017. – 336 с.
6. European Commission. Union of Equality: Strategy for the Rights of Persons with Disabilities 2021–2030. – Brussels, 2021.
7. OECD. Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave. – Paris : OECD Publishing, 2020. – 200 p.
8. OECD. Trust in Government: Building Public Sector Capacity. – Paris : OECD Publishing, 2022. – 180 p.
9. Stiglitz J. E. People, Power, and Profits: Progressive Capitalism for an Age of Discontent / J. E. Stiglitz. – New York : W.W. Norton & Company, 2019. – 366 p.
10. World Bank. Inclusion Matters in Development: Progress and Next Steps. – Washington, DC : World Bank, 2019. – 264 p.